



A Jurisprudential Study of Money Laundering in Illegitimate Business with an Emphasis on International Documents

Hossein Hajiani^{*1}, Rahmatollah Rezaei²

1. M.A in Oil and Gaz Law. University of Tehran, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

2. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanity, Payame Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 149-157

Corresponding Author's Info

ORCID: 0009-0001- 9947-9757

TELL: +982161111

Email: hosseinhajiani1369@gmail.com

Article history:

Received: 07 Dec 2020

Revised: 11 Jan 2021

Accepted: 05 Feb 2021

Published online: 21 Mar 2021

Keywords:

Money Laundering,
Jurisprudential base,
International Documents.

ABSTRACT

Money laundering is the loss of the illegitimate source of illegal incomes that have harmful effects on the international and domestic level in social, political, economic, and security fields, and many international conventions, including the Vienna and Palermo Conventions, have emphasized criminalization and combating it, and in domestic law, the law against money laundering in Iran is a practice as a Identify criminal behavior. In Imamiyya jurisprudence, there are reliable jurisprudential traditions and rules that can be ruled against the criminalization of money laundering. The ruling of Imam Ali is one of the jurisprudential examples of fighting this phenomenon. This research has analyzed the legal and jurisprudential base of money laundering by looking at international documents, which all of them indicate prohibition of such behavior and the permission to confront it.



This is an open access article under the CC BY license.

© 2021 The Authors.

How to Cite This Article: Hajiani, H & Rezaei, R (2021). "A Jurisprudential Study of Money Laundering in Illegitimate Business with an Emphasis on International Documents". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 1(1): 149-157.



دوره اول، شماره اول، بهار ۱۴۰۰

بررسی فقهی پول‌شویی در تجارت نامشروع با تأکید بر اسناد بین‌المللی

حسین حاجیانی^{۱*}، رحمت‌الله رضایی^۲

۱. کارشناس ارشد حقوق نفت و گاز، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

پول‌شویی به معنای گم نمودن منشأ نامشروع درآمدهای غیر قانونی است که دارای آثار و عوارض زیان‌باری در سطح بین‌المللی و داخلی در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و امنیتی می‌باشد و بسیاری از کنوانسیون‌های بین‌المللی از جمله کنوانسیون وین و پالرمو به جرم‌انگاری و مبارزه با آن تأکید کرده‌اند و در حقوق داخلی نیز قانونگذار ایران قانون مبارزه با پول‌شویی این عمل به‌عنوان یک رفتار مجرمانه شناسایی کرده است. در فقه امامیه نیز روایات و قواعد فقهی قابل‌اعتنایی وجود دارد که طبق آن می‌توان به تحریم و تجریم پول‌شویی حکم داد که سیره امام علی^(ع) یکی از مصادیق فقهی مبارزه با این پدیده است. تحقیق حاضر مبانی فقهی و حقوقی پول‌شویی را با نگاهی به اسناد بین‌المللی در این خصوص مورد تجزیه و تحلیل قرار داده که همه آنها از ممنوعیت و حرمت چنین رفتاری و جواز مقابله با آن حکایت دارد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۴۹-۱۵۷

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۹۷۵۷-۹۹۴۷-۰۰۰۹-۰۰۰۹

تلفن: ۹۸۲۱۶۱۱۱+

ایمیل: hosseinhajiani1369@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۸

تاریخ ویرایش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

پول‌شویی، مبانی فقهی، اسناد بین‌المللی.



مقدمه

بودن یا نبودن فساد اداری می‌تواند منشأ گوناگونی داشته باشد و بدون تردید کم و زیاد آن بر مقبولیت و مشروعیت نظام سیاسی دوام و کارایی نظام اداری و مطلوبیت نظام اجتماعی تأثیر مستقیمی خواهد داشت. یکی از مصادیق بارز فساد اداری پول‌شویی است که متأسفانه امروزه به دلیل توسعه چشمگیر جرایم و اعمال خلاف در جهان رشد بسیاری یافته است و به یکی از معضلات حاد اقتصاد جهانی تبدیل شده و اقتصاد جهانی را مورد تهدید قرار داده است (وینترز و ویتز، ۲۰۱۳: ۴۱۸-۴۳۶). اگر بخواهیم به طور خلاصه به تبیین مفهوم پول‌شویی بپردازیم باید بگوییم پول‌شویی یا تطهیر دارایی، فرآیند تبدیل و مخفی نمودن منشأ نامشروع و غیر قانونی دارایی و درآمدهای حاصل از ارتکاب جرم است به نحوی که دارای ظاهر قانونی گردند (وفایی پور، ۱۳۹۹: ۵۲). به طور کلی عمل تبدیل و مخفی داشتن در پول‌شویی امری حیاتی شمرده می‌شود. به عبارت دیگر مبهم نمودن منشأ دارایی‌هایی که از طریق غیر قانونی تحصیل گردیده با گذراندن آنها از میان یک رشته از عملیات مالی تا جایی که این دارایی‌ها به تحصیل درآمدهای با منشأ قانونی دوباره نمایان گردد (شمس ناتری و گل میرزایی، ۱۴۰۱: ۱۴۶۸-۱۴۸۵). هدف اصلی این پژوهش یافتن ریشه‌های فقهی و مبانی حقوقی پول‌شویی در نظام حقوقی ایران و تطبیق آن‌ها با اسناد بین‌المللی است چراکه علاوه بر ضرورت مبارزه همه جانبه با ارزدهای هفت سر فساد مقارنه مبانی اصولی فقهی پول‌شویی در ایران با اسناد بین‌المللی هم از جهت تعیین نقاط مشترک و امتیازهای موجود بین نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی و هم از جهت تعیین عیار و ارزش قواعد حاکم بر نظام حقوقی ایران و نیز به وجود آوردن زمینه برای ایجاد وحدت حقوقی لازم و ضروری به نظر می‌رسد. فلذا سؤال اصلی این تحقیق که با روش توصیف تجلیلی انجام پذیرفته آن است که پول‌شویی در فقه و حقوق

ایران دارای چه جایگاهی است و این جایگاه چه ارتباطی با اسناد بین‌المللی در این خصوص می‌تواند داشته باشد.

۱- پول‌شویی و انواع آن

پول‌شویی^۱ به کلیه عملیات اقتصادی صورت گرفته بر روی پول‌های مشکوک به منظور قانونی نشان دادن آن‌ها اطلاق می‌گردد. گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی معروف به FATF پول‌شویی را به شرح زیر تعریف می‌کند:

«- تحصیل، تملیک، نگهداری، تصرف یا استفاده از درآمدهای حاصل از جرم با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

- تبدیل، مبادله یا انتقال درآمدهای حاصل از جرم به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود.

- اخفا، پنهان کردن یا کتمان کردن ماهیت واقعی منشأ، منبع، محل، نقل و انتقالات، جابه‌جایی یا مالکیت درآمدهای حاصل از جرم که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده است» (جزایری، ۱۳۸۲: ۱۱۳).

از میان تقسیمات مختلفی که برای پول‌شویی وجود دارد، معروف‌ترین آن تقسیم پول‌شویی به انواع چهارگانه درونی، مهار شونده، بیرونی و وارد شونده می‌باشد که در پول‌شویی درونی پول‌های کثیف که از فعالیت‌های مجرمانه و در داخل خاک یک کشور کسب شده در همان کشور تطهیر می‌شود. در پول‌شویی مهارشونده پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت مجرمانه در داخل خاک یک کشور کسب و در خارج از آن کشور تطهیر می‌گردد. در پول‌شویی بیرونی پول‌های کثیف به دست آمده از فعالیت‌های مجرمانه که در سایر کشورها انجام گرفته در خارج نیز تطهیر می‌شود و سرانجام

¹ - Money Laundering

۲- پول‌شویی از منظر اسناد بین‌المللی

گروه ویژه اقدام مالی موسوم به اف.ای.تی.اف در توصیه‌های چهل‌گانه خود به دنبال ایجاد چارچوبی به‌منظور ایجاد تعادل میان جلوگیری از ارائه خدمات به مجرمین و از طرف دیگر، جذب مشتری می‌باشد (واریزی، ۱۳۹۵: ۱۲۲). سازوکارهایی که بروز جریان‌های نامشروع مالی را امکان‌پذیر می‌سازند، نتیجه رابطه و همکاری متقابل میان دولت‌های نهان‌کار و وکلا، حسابداران و بانکدارانی است که قالب‌ها و ساختارهای لازم را برای سهولت این امر به وجود می‌آورند و سپس دولت‌های نهان‌کار با استفاده از رژیم‌های سیاسی و حقوقی، به کارکرد آن‌ها کمک می‌کنند و این عدم شفافیت است. بنابراین به‌آسانی می‌توان پذیرفت که میان حاکم بودن اصل شفافیت از یک‌سو، حجم جریان‌های نامشروع مالی از سوی دیگر، رابطه معکوس برقرار است. اساس استدلال‌هایی که به نفع ترویج و تحکیم شفافیت ارائه شده است، ضرورت تحقق عدالت در جامعه انسانی است (عبدالله‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۰). بر اساس توصیه شماره ۳۶ گروه ویژه اقدام مالی (اف.ای.تی.اف) کشورها باید برای پیوستن به کنوانسیون وین (۱۹۸۸)، کنوانسیون پالرمو (۲۰۰۰)، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه فساد (۲۰۰۳) و کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم (۱۹۹۹) و اجرای کامل آن‌ها، اقدامات فوری انجام دهند. همچنین حسب مورد، کشورها ترغیب می‌شوند که سایر کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط مانند کنوانسیون شورای اروپا درباره جرایم سایبری (۲۰۰۱)، کنوانسیون کشورهای آمریکایی علیه تروریسم (۲۰۰۲) و کنوانسیون شورای اروپا علیه پول‌شویی، تجسس، توقیف و مصادره عواید حاصل از جرم و تأمین مالی تروریسم (۲۰۰۵) را تصویب و اجرا کنند (زارع قاجاری و قائم‌مقامی، ۱۳۹۲: ۴۵).

مطابق توصیه شماره ۲۰ اف.ای.تی.اف «اگر یک مؤسسه مالی مشکوک شود یا دلایل منطقی برای مشکوک شدن

در پول‌شویی وارد شونده، پول‌هایی که از فعالیت مجرمانه در سایر نقاط به‌دست آمده در داخل خاک یک کشور مورد نظر تظہیر می‌گردد (بلند نظر، ۱۳۹۹: ۴۶-۶۲).

یکی از گونه‌های پول‌شویی، پول‌شویی الکترونیکی است. پول‌شویی الکترونیکی پدیده‌ای است که زمینه تحقق آن در دو بستر فراهم‌شده است: بستر مالی و بستر رایانه‌ای. بستر مالی، مؤسسات و نهادهای مالی و به‌طور کلی محیط مبادله پولی است که درواقع بزرگ‌ترین نماد ارتباط اشخاص حقیقی و حقوقی با همدیگر است. بستر رایانه‌ای نیز به‌عنوان بهره‌گیری از فضای سایبر برای مبادلات پولی و مالی در بستر مالی، نقش مکمل، تسهیل‌کننده و تحول‌آفرین دارد. ازاین‌رو، این دو بستر در کنار هم و درهم‌تنیده‌اند به‌گونه‌ای که هیچ‌یک از پدیده‌های مجرمانه، از چنین بسترهای مناسب و گسترده برای تحقق برخوردار نیستند و همین امر، پول‌شویی را به یک پدیده‌ای بدل کرده که در سطح گسترده درحال تحقق است و این سطح گسترده تنها نقطه کوچکی در بستر مبادلات مالی و بستر فعالیت‌های رایانه‌ای است. با رایانه‌ای شدن امور، فعالیت‌های بانکی هم آسان‌تر و هم سریع‌تر از گذشته انجام می‌شوند. این روند طبیعی، فعالیت مالی و بانکی را به سمت در سایه یا حتی سیاهی قرار گرفتن برده است (حبیب‌زاده و میر مجیدی، ۱۳۹۰: ۲۳-۴۲). با حذف تعامل شخصی بین مشتری و مؤسسه، بسیار مشکل می‌توان فهمید که چه کسی به‌طور واقعی حساب را کنترل می‌کند و چه چیزی صحت عملکرد تجاری را تأیید می‌کند. مؤسسات مالی به‌صورت عادی تنها قادر به تعیین این نکته هستند که یک حساب خاص صرفاً در یک‌زمان خاص قابل‌دسترسی است. بانک تنها قادر است معین کند که دسترسی به‌وسیله نگهدارنده حساب صورت می‌گیرد و هیچ روشی برای تعیین محلی که مشتری تراکنش را انجام می‌دهد وجود ندارد.

پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را بدون هیچ تأخیر غیرموجهی اجابت کنند. همچنین کشورها باید تمامی اقدامات ممکن را به عمل آورند تا اطمینان یابند بهشت امنی برای افراد متهم به تأمین مالی تروریسم، اقدامات تروریستی یا سازمان‌های تروریستی نیستند. به‌طور اخص، کشورها باید:

الف. اطمینان یابند که در قوانین کشورشان، پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم از جرایم قابل‌استرداد به‌شمار می‌آیند؛

ب. اطمینان یابند که برای اجرای به‌موقع درخواست استرداد و در صورت لزوم براساس اولویت‌بندی، از فرآیندهای شفاف و مؤثری برخوردارند؛ پ. برای اجرای درخواست استرداد، شروط محدودکننده غیرمعقول یا غیرموجه اعمال نمی‌کنند؛ ت. اطمینان یابند که از یک چارچوب قانونی درزمینه استرداد برخوردارند.

البته جرم‌یابی و مقابله با جرایم در محیط دیجیتال چندان ساده نبوده و با چالش‌هایی همراه است. یکی از چالش‌های اصلی که پیش‌روی جرم‌یابی و تعقیب جرایم سایبری می‌باشد، عدم سهولت در تعیین حوزه قضایی‌ای است که جرم در آن واقع شده است. هرچند این مشکل اصولاً در جرایم سایبری وجود دارد، بدین‌صورت که فرد با استفاده از رایانه و اینترنت می‌تواند در نقطه‌ای آن‌سوی کره زمین مرتکب جرم شود. به‌عبارت‌دیگر فعل مجرمانه در یک حوزه قضایی رخ داده و نتیجه جرم در حوزه‌های دیگر تحقق می‌یابد. این امر تحقیق و تفحص، تحصیل دلیل و درنهایت تشخیص دادگاه صالح جهت رسیدگی به جرم را با مشکلات جدی مواجه می‌سازد. به‌منظور حل این معضل، با توجه به اینکه تراکنش‌های مالی مشکوک به پول‌شویی و یا دلایل و شواهد موجود ممکن است در خارج از قلمرو کشوری باشد که در حال جرم‌یابی می‌باشد، همکاری بین‌المللی اجتناب‌ناپذیر است. همکاری‌های بین‌المللی میان کشورهای مختلف در مقابله با پول‌شویی از طریق ارز دیجیتال می‌تواند

داشته باشد مبنی بر این‌که وجوه موردنظر، عواید یک فعالیت مجرمانه و یا مرتبط با تأمین مالی تروریسم است، در آن صورت مؤسسه مزبور باید بر اساس قانون ملزم شود فوراً مراتب شک خود را به واحد اطلاعات مالی، گزارش دهد. توصیه شماره ۲۱ تصریح می‌کند که مؤسسات مالی، مدیران، کارکنان ارشد و تمامی کارمندان آن‌ها؛ الف. اگر موارد مشکوک را با حسن نیت به واحد اطلاعات مالی گزارش کنند حتی در صورتی‌که درباره فعالیت مجرمانه منشأ، اطلاع دقیقی نداشته باشند و صرف‌نظر از وقوع یا عدم وقوع فعالیت غیرقانونی به‌صورت واقعی باید طبق قانون از مسؤولیت کیفری و مدنی ناشی از نقض هرگونه محدودیت قراردادی یا قانونی، مقرراتی و یا اجرایی ناظر برافشای اطلاعات معاف باشند. ب. به‌موجب قانون، از افشای این امر که گزارش معاملات مشکوک و یا سایر اطلاعات مربوط، برای واحد اطلاعات مالی تهیه و ارسال شده است، منع شوند (بانک مرکزی، ۱۳۹۲: ۱۳).

همچنین طبق توصیه شماره ۳۷ اف.ای.تی.اف کشورها باید به‌سرعت، به‌صورت سازنده و مؤثر، در ارتباط با انجام تحقیقات، پیگرد قضایی و دادرسی در خصوص پول‌شویی، جرایم منشأ مرتبط و تأمین مالی تروریسم، گسترده‌ترین سطح ممکن از معاضدت قضایی را اجرا کنند. کشورها باید از مبانی و بسترهای حقوقی کافی برای معاضدت قضایی برخوردار بوده و نیز حسب مورد، دارای معاهدات، ساختارها یا سایر سازوکارهای مناسب برای افزایش همکاری‌ها باشند. لازم است کشورهای مختلف در صورت دریافت همکاری قضایی از سوی کشورهای دیگر، اطلاعات لازم را در اختیار درخواست‌کننده قرار دهند. این امر نیازمند توافقی‌های لازم میان کشورهای مختلف در این خصوص است.

مطابق توصیه شماره ۳۹ اف.ای.تی.اف کشورها باید به‌صورت سازنده و به نحو مؤثری درخواست‌های استرداد مرتبط با

به شکل انعقاد معاهدات دوجانبه یا چندجانبه بین‌المللی منعقد گردد و دستورالعمل‌های لازم در راستای همکاری‌های گسترده دولتی در این خصوص مشخص شود.

۳- پول‌شویی از منظر فقه

در فقه به مفهوم پول‌شویی به‌طور صریح پرداخته نشده است. اما می‌توان برای مبانی فقهی جرم‌انگاری پول‌شویی به آیات و قواعد فقهی و روایاتی اشاره نمود که بر مفهوم پول‌شویی دلالت دارد. در آیات قرآن دو دسته از آیات دلالت بر حرمت پول‌شویی دارند: دسته اول آیاتی نظیر آیه شریفه: «لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ» (بقره/ ۱۸۸) که به‌طور کلی دلالت بر حرمت اکل مال به باطل دارد. بعقیده مفسرین اولاً منظور از «اُكل» در آیه شریفه مطلق تصرفات و تملکات است و ثانیاً منظور «مال» هر چیزی اعم از پول، منافع و اسناد مالی را شامل می‌شود و ثالثاً منظور از «باطل» مطلق تصرفات و تملکات حرام و غیرقانونی نظیر سرقت، ربا، قمار، نیرنگ، رشوه، تصرفات عدوانی و غیره را شامل می‌شود (سلیمانی و عبداللهی‌نژاد، ۱۳۸۹: ۶۷-۹۳). دسته دوم آیاتی است که دلالت بر اکل به سحت مستند به آیه شریفه: «كَالْوَن لِّلْسَحْتِ» (مائده/ ۴۲) دارد یعنی مال حرام را فراوان می‌خورند که مفسرین معنای و تفسیر «سحت» را هر چیزی می‌دانند که کسب آن از راه حلال نباشد و اصل معنای آن نابودی و هلاکت است. (طریحی، بی‌تا: ۱: ۸۷؛ طبرسی، ۱۴۱۵: ۳۳۸/۳).

روایات فراوانی قابلیت تطبیق با موضوع مقابله با پول‌شویی را دارند از جمله آن‌ها می‌توان به سیره امام علی^(ع) اشاره نمود که امیرالمؤمنین در بخش اول خطبه ۱۵ نهج البلاغه می‌فرماید: «والله لو وجدته قد تزوج به النساء و ملک به الاماء لرددته»؛ «سوگند به خدا اگر آن املاک غارت‌شده بیت‌المال را پیدا کنم به مسلمانان برمی‌گردانم اگرچه مهریه زنان قرار گرفته باشد و کنیزها با آن‌ها خریداری شده باشد» (جعفری، ۱۳۵۸: ۳۳۸/۳).

این کلام معصوم (ع) درواقع بخشی از خطبه‌ای است که بعد از بیعت مردم با آن حضرت در مدینه می‌باشد و در آن به تمام کسانی که در زمان و عصر عثمان اموال بیت‌المال را غصب یا توسط خلیفه بخشیده شده بود هشدار می‌دهد و به آن‌ها اعلام می‌کند که باید تمام این اموال بازگردانده شود و در صورت برنگرداندن بازور از آن‌ها خواهد گرفت (مکارم شیرازی، ۱۴۱۳: ۵۲۶/۱). یکی از فقه‌های معروف اهل سنت در این خصوص می‌نویسد: «در روز دوم از بیعتی که در مدینه انجام گرفت علی اینچنین خطبه خواند: آگاه باشید به‌درستی همه زمین‌هایی که عثمان بخشیده و هر مالی که از مال خدا را غیرقانونی و ناحق اعطا کرده همه باید به بیت‌المال برگردد چون هیچ‌چیزی حق گذشته را باطل نمی‌کند و اگر آن اموال نامشروع را پیدا کنم ولو به‌عنوان صدق زنان قرار گرفته باشد و در شهرها پراکنده شده باشد به حالت اولیه واصلی خود برمی‌گردانم» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۱: ۲۶۹/۱). تطبیق این مطلب با موضوع پول‌شویی بدین‌صورت است که «اگر تصاحب و تملک ناحق اموال بیت‌المال را به‌عنوان جرم مقدم در نظر بگیریم، به جریان‌انداختن این اموال نامشروع در کانال‌های مشروعی مثل قرار دادن آن‌ها به‌عنوان کابین و مهر زنان و اعمال دیگر، مصداق بارز و آشکار تطهیر و شست‌وشوی درآمدهای نامشروع است» (حیدری، ۱۳۸۳: ۱۵۰). به تعبیر دیگر، پدیده پول‌شویی که به‌موجب قانونی و مشروع جلوه دادن عواید نامشروع خود صورت می‌گیرد ازجمله مصادیق آشکار و بدیهی کلام مولی است. بنابراین با توجه به کلام امام علی^(ع)، عملیات پول‌شویی هرچند که در کانال‌های مشروعی به کار گرفته شود، حرام و باطل است.

همین‌طور از امام صادق^(ع) نقل شده است که فرموده‌اند خریدوفروش خوردنی‌ها و آشامیدنی‌هایی حلال است که قوام مردم و حیاتشان به مصرف آن‌ها بستگی دارد و صلاح و مباح است که از آن‌ها برخوردار شوند. آنگاه می‌فرمایند: «آنچه را که اسلام اصلش را حرام کرده و نهی کرده، خریدوفروش آن‌ها هم

جایز نیست» (مغربی، ۱۳۸۳: ۲/۱۹). دلالت حدیث بر حرمت پول‌شویی از این حدیث حکم عامی استنباط می‌شود و آن اینکه تمام خرید و فروش‌ها، و حتی مبادلات و انتقالات بر چیزی که اصل آن حرام است جایز نیست و حرام است. با توجه به اینکه عملیات پول‌شویی اعم از انتقال، مبادله، تملک، تحصیل و غیره بر روی اموالی صورت می‌گیرد که اصل آن نامشروع بوده لذا بر این اساس می‌توان پول‌شویی را حرام قلمداد کرد.

همچنین از امام سجاد^(ع) سؤال شد: «مردی، زمینی یا خدمتکاری را از فردی که مالی را از راه راهزنی یا دزدی به دست آورده است می‌خورد، آیا برای فرد حلال است که از ثمره این زمین بهره‌مند شود یا از آن خدمتکار متمتع گردد؟» امام^(ع) در جواب نوشتند: «هیچ خیری در چیزی که اصل و منشأ آن حرام باشد نیست و استعمال آن نیز حرام می‌باشد» (کلینی، ۱۳۷۶: ۱۲۵/۵).

علاوه بر آیات و روایات از جمله ادله فقهی جرم‌انگاری پول‌شویی، قواعد فقهی مهمی چون قاعده لاضرر و قاعده حفظ نظام و مصالح جامعه می‌باشند بر مبنای قاعده لاضرر که برگرفته از حدیث نبوی «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام» است. مطلق ضرر و زیان در اسلام غیرمشموع و مذموم قلمداد می‌گردد که از آن جمله به ضرر به حکومت اسلامی به‌عنوان یکی از مصادیق آن می‌توان اشاره نمود (سلیمانی و عبداللّهی نژاد، ۱۳۸۹: ۸۲).

همچنین به حکم عقل، درآمدهای حاصل از ارتکاب جرم که غیرمشموع و غیرقانونی هستند، باید به صاحبان آن‌ها برگردانده شود چراکه چنین فعالیت‌هایی در صورت بازگردانده نشدن به صاحبانشان مقدمه جرایم بعدی و اسباب تجری افراد فاسد قلمداد می‌شوند. بنابراین برخلاف مصالح جامعه اسلامی است که با این دسته از افراد برخورد مناسبی صورت نگیرد.

بر پایه مطالب فوق از دیدگاه فقهایی نظیر امام‌خمینی تطهیر مال نامشروع و باطل است؛ یعنی هم حرمت تکلیفی و هم حرمت وضعی دارد. امام‌خمینی در این خصوص می‌فرماید: «خریدن چیزی که از قمار یا دزدی یا از معامله باطل تهیه‌شده باطل و تصرف در آن مال حرام است و اگر کسی آن را بخرد باید به صاحب اصلی‌اش برگرداند» (امام خمینی، ۱۳۸۷: ۳۱۵-۳۱۴). بنابراین تطهیر مال غیر مشروع با معامله و دادوستد که جلوه مشروعی دارد صورت نمی‌گیرد از این‌رو ایشان می‌فرمایند که اگر صاحب آن مال را می‌شناسد باید آن پول را به صاحبش برگرداند و اگر صاحبش از دنیا رفته است باید به ورثه‌اش بدهد اگر صاحب آن را نمی‌شناسد باید به همان میزان، از طرف صاحبش صدقه به فقیر بدهد. همچنین می‌فرماید که اگر خریدار بخواهد پول‌جنس را از راه حرام بدهد و از اول هم قصدش این باشد معامله اشکال دارد. و اگر از اول قصدش این نباشد معامله صحیح است ولی باید مقداری را که بدهکار است از مال حلال بدهد (امام خمینی، ۱۳۸۷: ۱۳۱۴). از این سخن استفاده می‌شود مالی که اصل آن حرام است تطهیر نمی‌شود و اگر از ابتدا قصد این باشد، از نظر وضعی نیز باطل است. از امام سؤال نمودند که به کارمندان بانک نیز مثل کارمندان دیگر ادارات دولتی در زمان بازنشستگی حقوقی پرداخت می‌شود. آیا در صورت بازنشسته شدن مجاز به اخذ و صرف حقوق مربوطه از بانک می‌باشم یا خیر؟ ایشان در جواب فرمودند: اگر فقط برای عمل حرام استخدام شده باشد، حقوق بازنشستگی هم حرام است ولی اگر برای عمل حلال یا مشترک بین حلال و حرام استخدام‌شده حقوق بازنشستگی حلال است (امام خمینی، ۱۳۹۶: ۲۵/۲)؛ یعنی مالی که منشأ آن حرام باشد دادن جلوه مشروع و قانونی به آن سبب تطهیر آن مال حرام نمی‌شود. از این فتوی‌ها استفاده می‌شود که اگر اصل و اساس مبادله مشروعی حرام باشد آن مبادله حرام و نامشروع است چون

انسان مالک مال حرام نمی‌شود و نمی‌تواند در آن پول حتی برای مصارف حلال و خیرات، تصرف کند.

نتیجه‌گیری

اگرچه از جرم‌انگاری پول‌شویی توسط قانونگذار دیری نمی‌گذرد، اما استنباط تجریم و تحریم آن از مبانی فقه امامیه که برگرفته از آیات و روایات و قواعد فقهی معتبر است کار دشواری نیست و از منظر اسناد بین‌المللی تغایر و تضادی بین اصول و مبانی فقهی و حقوقی ایران و توصیه‌های چهل‌گانه گروه ویژه اقدام مالی بین‌المللی مالی موسوم به (FATF) مشاهده نمی‌گردد چراکه هم کلیت آن مورد حرمت از سوی مشارع مقدس قرار گرفته است و هم دو جزئیات قانون مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۳۸۵ هم‌سو با اسناد بین‌المللی مورد تصویب مقنن قرار گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده نخست انجام گرفته و نظارت بر حسن انجام آن با نویسنده دوم بوده است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله (۱۴۰۱). شرح نهج البلاغه. جلد اول، قم: دار احیاء الکتب العربیه.

- امام خمینی سید روح الله (۱۳۹۶). استفتائات. جلد دوم، چاپ دوم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار خمینی.

- امام خمینی، سید روح الله (۱۳۸۷). توضیح المسائل. چاپ هفتم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

- بانک مرکزی (۱۳۹۲). توصیه‌های چهل‌گانه گروه کاری اقدام مالی. چاپ اول، تهران: مرکز اطلاعات مالی جمهوری اسلامی ایران گروه همکاری‌های بین‌الملل.

- بلند نظر، احمد (۱۳۹۹). «پول‌شویی». فصلنامه علمی پژوهش فقه و حقوق نوین، ۱(۲): ۶۰-۸۰.

- جزایری، مینا (۱۳۸۲). «پول‌شویی و مؤسسات مالی». فصلنامه مجلس (پژوهش)، ۳۷: ۵۹-۷۶.

- جعفری، محمدتقی (۱۳۵۸). ترجمه و تفسیر نهج البلاغه. جلد سوم، چاپ اول، تهران: انتشارات چاپخانه حیدری.

- حبیب زاده، محمدجعفر و میرمجیدی هشبجین، سیده سپیده (۱۳۹۰). «نقش بانکداری الکترونیکی در پول‌شویی و روش‌های مقابله با آن». پژوهش‌های حقوق تطبیقی، ۱۵(۱): ۳۳-۴۲.

- حیدری، علی مراد (۱۳۸۳). «جرم‌انگاری پول‌شویی». نشریه فقه و حقوق، ۱(۱): ۱۵۰-۱۵۶.

- زاراع قاجاری، فردوس و قائم مقامی، علی (۱۳۹۲). استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم (توصیه‌های چهل‌گانه گروه ویژه اقدام مالی FATF). چاپ اول، تهران: نشر تاش.

- سلیمانی، حمید و عبداللهی‌نژاد، عبدالکریم (۱۳۸۹). «بررسی مبانی فقهی جرم پول‌شویی». مجله مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ۲(۳): ۶۷-۹۳.

- شمس ناتری، محمد ابراهیم و گل میرزایی، فرشاد (۱۴۰۱). «بررسی تأثیر پول‌شویی بر فساد اداری (مورد مطالعه:

- استانداری آذربایجان غربی)». فصلنامه علمی پژوهشی جامعه شناسی سیاسی/ایران، ۵(۱۱): ۱۴۶۸-۱۴۸۵.
- مغربی، نعمان (۱۳۸۳). *دعائم الاسلام*. جلد دوم، قاهره: دارالمعارف.
- طبهرسی، فضل بن حسن (۱۴۱۵). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. جلد سوم، چاپ اول، بیروت: دارالفکر.
- واریزی، بهار (۱۳۹۵). *راهکارهای مبارزه با جرم پول شویی*. چاپ اول، تهران: نشر سنجش و دانش.
- طریحی، فخرالدین بن محمد (بی تا). *مجمع البحرین*. تحقیق محمد کاظم الطریحی، جلد اول، قم: انتشارات زاهدی.
- وفایی پور، روح اله (۱۳۹۹). «رابطه حسابداری قضایی با سلامت اقتصاد (پول شویی)». *فصلنامه رویکردهای پژوهش نوین در مدیریت و حسابداری*، ۳۱: ۳۵-۵۲.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۶). *الکافی*. تصحیح علی اکبر غفاری، جلد چهارم، چاپ دوم، بی جا: دارالکتب الاسلامیه.